

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelů **L. Č. a E. H.**, obou zastoupených JUDr. Ing. Lukášem Prudilem, Ph.D., advokátem, se sídlem Bašty 416/8, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. listopadu 2023 č. j. 25 Cdo 121/2023-848, rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. října 2022 č. j. 1 Co 13/2022-775 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 8. srpna 2022 č. j. 23 C 99/2008-746, za účasti **Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Ostravě**, jako účastníků řízení, a 1) obchodní společnosti **AGEL Středomoravská nemocniční, a. s.**, se sídlem Mathonova 291/1, Prostějov, zastoupené JUDr. Petrem Pečeným, advokátem, se sídlem Purkyňova 74/2, Praha 1 – Nové Město, a 2) obchodní společnosti **Nemocnice Olomouckého kraje, a. s.**, se sídlem Jeremenkova 1191/40a, Olomouc, zastoupené JUDr. Petrem Ritterem, advokátem, se sídlem Riegrova 376/12, Olomouc, jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 7. listopadu 2023 č. j. 25 Cdo 121/2023-848, rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. října 2022 č. j. 1 Co 13/2022-775 a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 8. srpna 2022 č. j. 23 C 99/2008-746 bylo porušeno právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelé se ústavní stížností domáhají zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutích s tvrzením, že jimi bylo porušeno jejich ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. V řízení o ochranu osobnosti se původní žalobce (nezletilý syn stěžovatelů) domáhal proti vedlejším účastnicím řízení (žalovaným) náhrady nemajetkové újmy (ve výši 15 000 000 Kč) způsobené zásahem do jeho osobnostních práv chráněných v § 11 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „obč. zák.“). Svou žalobu opřel o tvrzení, že opožděným stanovením správné diagnózy, podceněním příznaků infekce a nesprávným léčebným postupem zdravotníků (pozdním zahájením správné léčby) bylo poškozeno jeho zdraví zcela zásadním způsobem. Z jeho osobnostních práv zůstalo zachováno pouze právo na život samotný. Všechna ostatní práva (nejen samotné právo na zdraví, ale i právo na lidskou důstojnost, rodinný život nebo právo na soukromí) byla porušena.

3. Poškození zdraví původního žalobce způsobila v roce 2002 Nemocnice Přerov, příspěvková organizace [dále jen „Nemocnice Přerov“ (právní předchůdkyně první vedlejší účastnice řízení – první žalované)] nesprávným lékařským postupem. Proti druhé vedlejší účastnici řízení (druhé žalované) byla žaloba podána z důvodu jejího ručitelského závazku.

4. Ve věci rozhodoval Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) jako soud prvního stupně a posléze jako odvolací soud Vrchní soud v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) a Nejvyšší soud jako soud dovolací. V první fázi řízení soudy řešily převážně otázku promlčení uplatněného nároku a uzavřely v návaznosti na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2012 č. j. 30 Cdo 3789/2010-133 a ze dne 15. 10. 2014 č. j. 30 Cdo 1544/2014-294, že nárok promlčen není.

5. Dne 30. 10. 2015 původní žalobce zemřel a krajský soud pokračoval v řízení s jeho právními nástupci, nynějšími stěžovateli. Krajský soud žalobu rozsudkem ze dne 30. 4. 2021 č. j. 23 C 99/2008-582 zamítnul. Vrchní soud usnesením ze dne 13. 7. 2021 č. j. 1 Co 18/2021-606 rozsudek krajského soudu zrušil a řízení zastavil s tím, že nárok původního žalobce na peněžité zadostiučinění podle § 13 obč. zák. je úzce spojen s původním žalobcem a zanikl jeho smrtí. Nejvyšší soud svým usnesením ze dne 16. 12. 2021 č. j. 25 Cdo 2983/2021-642 usnesení vrchního soudu zrušil s tím, že stěžovatelé (žalobci), jako dědici původního žalobce, jsou jeho právními nástupci, o jejich procesním nástupnictví bylo již rozhodnuto krajským soudem a nebyl důvod řízení zastavit. Zároveň výslovně uvedl, že právo na finanční zadostiučinění za zásah do osobnostních práv, k němuž došlo poškozením zdraví zůstavitele (původního žalobce – pozn. Ústavního soudu) do 31. 12. 2013, uplatněné u soudu za jeho života, patří podle § 1475 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), do pozůstalosti zůstavitele zemřelého po 1. 1. 2014.

6. V důsledku kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu poté vrchní soud usnesením ze dne 1. 2. 2022 č. j. 1 Co 18/2021-659 předchozí rozsudek krajského soudu (ze dne 30. 4. 2021 č. j. 23 C 99/2008-582) zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, neboť dosavadní výsledky dokazování nedávaly dostatečný podklad pro závěr o skutkovém stavu, na který navazovalo právní posouzení věci.

7. Z důvodu částečného zpětvzetí žaloby stěžovateli krajský soud usnesením ze dne 17. 3. 2022 č. j. 23 C 99/2008-679 řízení do částky 13 000 000 Kč zastavil.

8. Krajský soud následně v pořadí již čtvrtým rozsudkem ze dne 8. 8. 2022 č. j. 23 C 99/2008-746 zamítl žalobu (všechny jeho předchozí rozsudky byly rovněž zamítavé), aby vedlejší účastnice řízení byly povinny stěžovatelům uhradit částku 2 000 000 Kč (výrok I). Dále rozhodl o náhradě nákladů řízení (výroky II, III a IV). Krajský soud vyšel z následujícího zjištěného a prokázaného skutkového stavu, který opřel převážně o závěry plynoucí ze znaleckého posudku Prof. MUDr. Hany Hrstkové, CSc., ze dne 31. 7. 2020 a jeho doplnění ze dne 31. 12. 2020 a ze dne 1. 5. 2022 (dále jen „znalecký posudek“). Původní žalobce byl přijat do Nemocnice Přerov dne 26. 7. 2002 (poté, co u něj bylo dne 24. 7. 2002 provedeno očkování tzv. trojvakcínou) s diagnózou ataka febrilních křečí. Krajský soud konstatoval, že s ohledem na stav původního žalobce a charakter opakovaných křečí měla být zvažována i jiná diagnóza a nad rámec provedených vyšetření mělo být zajištěno též vyšetření neurologické, aby se včas vyloučila infekce centrálního nervového systému. Nebyl-li by vyloučen virový původ infekce, mělo být zahájeno podávání antivirotik. K neurologickému vyšetření došlo až čtvrtý den hospitalizace a výsledek nebyl dobře interpretován, jelikož infekce byla pokládána za bakteriální a léčen byl antibiotiky. Antivirotika byla nasazena až po přeložení do Fakultní nemocnice Olomouc dne 1. 8. 2002.

9. Krajský soud uvedl, že pozdní nasazení antivirotické terapie bylo sice chybné, ale nelze je dát do stoprocentní přímé souvislosti s výsledným stavem původního žalobce. Nesprávný (*non lege artis*) postup Nemocnice Přerov totiž nezapříčinil onemocnění herpetickou encefalitidou, když touto infekcí (virem *herpes simplex*) se původní žalobce nakazil již před hospitalizací. Ani včasné nasazení antivirotik by nezaručilo jeho vyléčení bez následků. Jde o velmi závažné onemocnění, které podle studií bez léčby antivirotiky vede u padesáti až sedmdesáti procent postižených k úmrtí. Jestliže se léčba zahájí do pěti dnů od onemocnění, zvyšuje se šance na přežití na devadesát procent, nicméně často s trvalými následky. Neurologické následky postihují třicet až padesát procent přeživších i při včasné nasazení antivirotické terapie, protože při onemocnění dochází rychle k nekróze mozkové tkáně. Trvalé poškození zdraví původního žalobce, jehož příčinou byla samotná infekce, mohlo nastat i při včasné nasazení antivirotické terapie. Jinou příčinu poškození zdraví se nepodařilo zjistit. Krajský soud uzavřel, že porušení povinnosti Nemocnicí Přerov nebylo převažující příčinou poškození zdraví původního žalobce, a proto nebyly naplněny předpoklady pro vznik odpovědnosti za nemajetkovou újmu způsobenou neoprávněným zásahem do osobnosti původního žalobce podle § 13 obč. zák. K tvrzení stěžovatelů, že bylo porušeno právo původního žalobce na určitý standard zacházení při provádění lékařských zákroků, které lze označit za nárok ze ztráty šance na vyléčení, krajský soud s odkazem na závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2022 sp. zn. 25 Cdo 3332/2020 (opírajícího se o rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2022 sp. zn. 31 Cdo 2376/2021) konstatoval, že právo pacienta na určitý standard zacházení

je ryze osobnostním nárokem nemajetkové povahy, který nenáleží pozůstalým po zemřelém.

10. K odvolání stěžovatelů vrchní soud rozsudkem ze dne 19. 10. 2022 č. j. 1 Co 13/2022-775 rozhodnutí krajského soudu ve věci samé potvrdil (výrok I), v nákladových výrocích jej změnil (výrok II) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok III). Vrchní soud vyšel ze skutkových závěrů krajského soudu. Stejně jako krajský soud vzal v potaz závěry vyslovené ve výše zmiňovaném rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2376/2021 a na něj navazujícím rozsudku sp. zn. 25 Cdo 3332/2020. V jejich světle za zjištěného skutkového stavu dospěl k závěru, že žaloba není důvodná. Poukazovali-li stěžovatelé na své legitimní očekávání vycházející z předchozího rozhodnutí vrchního soudu v této věci (viz usnesení ze dne 1. 2. 2022 č. j. 1 Co 18/2021-659), nebylo možno jim přisvědčit. O legitimním očekávání je totiž možné hovořit tehdy, je-li objektivní právo dlouhodobě stabilní, relativně jednoduché a předvídatelné, přičemž tento stav nemohl vzniknout jen na základě jednoho rozhodnutí vrchního soudu vyjadřujícího názor na otázku ohledně možnosti poskytnutí zadostiučinění podle tzv. teorie ztráty šance, o níž panovala obecná nejistota. Byla-li v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3332/2020 připuštěna možnost práva na satisfakci za zásah do osobnostních práv spočívající v tom, že pacientovi nebyla poskytnuta péče na náležité úrovni a v důsledku toho byl připraven o šanci na vyléčení, bylo by možné uvážít existenci specifického nároku původního žalobce na satisfakci za zásah do osobnostních práv. Avšak i v případě, že by tato část osobnostních práv přešla na stěžovatele jako na právní nástupce původního žalobce, šlo by podle názoru vrchního soudu s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2376/2021 o nárok nepřipustný a nevyčíslitelný za stavu, kdy ztráta šance není považována za právní statek.

11. Následné dovolání stěžovatelů Nejvyšší soud usnesením ze dne 7. 11. 2023 č. j. 25 Cdo 121/2023-848 odmítl jako nepřipustné. Hlavní dovolací námitka stěžovatelů spočívala v tom, že soudy nižších stupňů nesprávně zhodnotily příčinnou souvislost, neboť z provedených znaleckých posudků jasně vyplynulo, že včasná a správná léčba dokáže příznivě ovlivnit vyhlídky pacienta na přežití či další život bez neurologických následků. Nejvyšší soud se nejprve v obecné rovině vyslovil k pojetí příčinné souvislosti. Ve vztahu ke konkrétní věci uvedl, že postavili-li stěžovatelé své dovolání na předpokladu, že se při včasné léčbě plně (bez následků) uzdraví sedmdesát procent nemocných, vyšli z nepochopení skutkových zjištění soudů nižších stupňů, resp. ze zkreslených závěrů znaleckého posouzení, z něhož bylo patrné, že i při včasné léčbě antivirotiky nemoc překoná bez následků čtyřicet pět až šedesát tři procent ze všech nemocných. Závěr soudů nižších stupňů, že za daných skutkových okolností mezi újmou na zdraví, jejíhož odškodnění se stěžovatelé, respektive jejich právní předchůdce, domáhali, a jednáním vedlejších účastnic řízení (mezi jejichž postupem nebyl soudy v právních závěrech činěn rozdíl) není vztah příčinné souvislosti, odpovídá ustálené judikatuře Nejvyššího soudu.

12. Přípustnost dovolání nemohla založit ani námitka stěžovatelů, že nesprávný postup Nemocnice Přerov mohl vést k jinému zásahu do osobnostních práv původního žalobce (rozdílného od projednávané újmy na zdraví) a že nárok na tuto újmu na ně přešel v souladu s předchozím rozhodnutím vydaným v této věci (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2021 sp. zn. 25 Cdo 2983/2021). V předchozím usnesení Nejvyšší soud zopakoval (viz čtvrtý odstavce od konce odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu), že právo na finanční zadostiučinění za zásah do osobnostních práv, k němuž došlo

poškozením zdraví zůstavitele, uplatněné u soudu za jeho života, patří do pozůstalosti zůstavitele. Dále konstatoval, že porušení povinnosti poskytovatele zdravotní péče postupovat tzv. *lege artis* (§ 420 obč. zák.) může být zásahem do osobnostních práv pacienta odčinitelným nikoliv náhradou dílčích nároků vyjmenovaných v § 444 až 449 obč. zák., nýbrž přiměřeným zadostiučiněním podle § 13 obč. zák. bez ohledu na to, zda ve výsledku došlo k újmě na zdraví. Vždy však jde o specifický osobnostní nárok pacienta, odlišný od nároku na náhradu újmy na zdraví, jehož skutkové vymezení v soudním řízení musí této odlišnosti odpovídat. Nejde o újmu na zdraví, ale o psychické útrapy pacienta vyvolané vědomím nedostatečné či nesprávné péče, která snížila jeho hypotetickou šanci na příznivější výsledek léčby. Nejvyšší soud následně uzavřel, že předmětem řízení je náhrada za původním žalobcem podrobně popsanou trvalou újmu na jeho zdraví a vzhledem k tomu, že případný nárok původního žalobce na zadostiučinění za zásah do jeho osobnostních práv nebyl předmětem tohoto řízení, je otázka možnosti jeho přechodu na stěžovatele pro posouzení správnosti právních úvah vrchního soudu v napadeném rozhodnutí bez významu.

13. Nejvyšší soud k tomu doplnil, že ve shora citovaném usnesení sp. zn. 25 Cdo 2983/2021, vydaném v této věci, vyšel z toho, že nárok na zadostiučinění za újmu na zdraví původního žalobce byl za jeho života uplatněn u soudu jako orgán veřejné moci. Byť šlo o právo vázané výlučně na osobu zůstavitele (původního žalobce), s ohledem na jeho uplatnění u soudu přešlo podle § 1475 odst. 2 občanského zákoníku na dědice, tedy stěžovatele. Uvedeným rozhodnutím však Nejvyšší soud nevyslovil, a ani nemohl vyslovit, že by na stěžovatele jako dědice původního žalobce přešly veškeré nároky ze zásahů Nemocnice Přerov do osobnostních práv, když přešel pouze v řízení projednávaný nárok za zásah spočívající v utrpené újmě na zdraví. Případný nárok na újmu za zásah do jiných osobnostních práv původního žalobce jako pacienta spočívajícího v nejistotě, útrapách a psychickém strádání v důsledku neúměrného znejistění pochybením při léčbě předmětem řízení nebyl. Ostatně ani dovolací argumentace stěžovatelů upínající se především k otázce příčinné souvislosti postupu zdravotnických zařízení se zásahem v podobě újmy na zdraví se blíže nevyslovuje k jinému zásahu do osobnostních práv, jeho vymezení a adekvátní satisfakci.

14. Pro úplnost je třeba dodat, že první stěžovatel se před zahájením stávajícího řízení domáhal vlastního nároku na náhradu nemajetkové újmy z titulu porušení jeho práva na rodinný život. První vedlejší účastnice řízení na základě dohody o narovnání zaplatila prvnímu stěžovateli částku 750 000 Kč. Druhá stěžovatelka tento nárok z důvodu svého psychického a zdravotního stavu nebyla schopna uplatnit.

II.

Argumentace stěžovatelů

15. Stěžovatelé nejprve rekapitulují skutkový stav věci, okolnosti předcházející podání žaloby, dosavadní průběh řízení a obsah napadených rozhodnutí. Uvádějí, že odškodnění za porušení práva na soudní ochranu jim sice bylo přiznáno v řízení, které se týkalo nepřiměřené délky řízení, ale poukazují na to, že v důsledku průtahů ve stávajícím řízení došlo i k judikатурní změně ohledně způsobu odškodňování újmy na zdraví a odlišení nároku na ochranu osobnosti i posuzování příčinné souvislosti (v souvislosti s výše zmiňovaným rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2376/2021). Časová rovina tak měla jasný vliv na rozhodnutí soudů. Co se týče přechodu nároku na náhradu újmy při porušení povinnosti postupovat *lege artis*, jakožto osobnostního nároku nemajetkové

povahy, vyslovují přesvědčení, že tato otázka již byla vyřešena v předchozím usnesení Nejvyššího soudu (sp. zn. 25 Cdo 2983/2021). Podle stěžovatelů tento nárok přechází (v souladu s uvedeným usnesením i s § 1475 odst. 2 občanského zákoníku) na dědice, přesto však bylo nyní rozhodnuto, že tento nárok přecházet nemá.

16. Dále nesouhlasí s tím, že jejich dovolání bylo odmítnuto jako nepřipustné, neboť otázka příčinné souvislosti měla být podle jejich názoru posouzena jinak oproti rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2376/2021, stejně jako otázka přechodu nároku na náhradu újmy za zásah do osobnostních práv. Závěr Nejvyššího soudu o absenci příčinné souvislosti mezi újmou na zdraví a jednáním vedlejších účastnic řízení považují za nesprávný. V této souvislosti poukazují na nález Ústavního soudu ze dne 25. 5. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3416/20 (N 104/106 SbNU 181), podle něhož mezi vznikem újmy v podobě poškození zdraví a „ztráty šance“ neexistuje dostatečně identifikovatelný předěl. I ztráta šance je statkem právem chráněným. Stěžovatelé konečně nesouhlasí se závěrem Nejvyššího soudu, že nárok na zadostiučinění za zásah do osobnostních práv původního žalobce nebyl předmětem řízení. Citací z žaloby a jejích doplnění dokládají, že i tento nárok byl uplatněn a osobnostní práva původního žalobce (např. právo na lidskou důstojnost nebo právo na rodinný život) nad rámec újmy na jeho zdraví byla v řízení řádně tvrzena, došlo k jejich porušení a rovněž na ně přešla.

III.

Vyjádření účastníků a vedlejších účastnic řízení, replika stěžovatelů

17. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), účastníky a vedlejší účastnice řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Podle § 43 odst. 3 zákona o Ústavním soudu si dále od krajského soudu vyžádal spis sp. zn. 23 C 99/2008.

18. Nejvyšší soud se vyjádřil k jednotlivým tvrzením stěžovatelů. Jejich argumentace založená na tvrzení, že v řízení prokázáný postup Nemocnice Přerov *non lege artis* byl příčinou trvalých následků původního žalobce, neboť při včasném nasazení antivirotik se plně uzdraví sedmdesát procent (nebo dokonce až devadesát procent) nemocných, je zkreslením skutkových zjištění nižších soudů. Krajský soud a vrchní soud vyšly ze závěrů soudní znalkyně, že při včasném nasazení antivirotik se zvyšuje šance na přežití nemocných, nikoliv na jejich plné uzdravení. Trvalé následky na zdraví původního žalobce nezpůsobilo s jistotou opožděné podání léků, nýbrž závažnost onemocnění herpetickou encefalitidou. Míru pravděpodobnosti, s jakou by bylo možno očekávat jeho uzdravení bez následků, nebylo možno určit. K argumentaci nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3416/20 a teorií ztráty šance se vyslovil Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 2376/2021, v němž při vážení hodnot v podobě vázanosti zákonem, zásady rovnosti před zákonem, předvídatelnosti práva a právní jistoty, jakož i významu stěžejních chráněných hodnot, jako je život a zdraví, dospěl k závěru, že nejsou dány jednoznačné a přesvědčivé důvody pro natolik široký výklad § 420 obč. zák., jenž by umožňoval pokládat ztrátu šance za chráněný statek srovnatelný se škodou na zdraví ve smyslu tohoto ustanovení. I když není vyloučeno, že porušení povinnosti postupovat *lege artis* může vést ke vzniku újmy v podobě zásahu do osobnostních práv (v podobě nejistoty, útrap, psychického strádání), v posuzované věci se původní žalobce domáhal nároku na náhradu za trvalé poškození zdraví, nikoliv náhrady za duševní útrapy způsobené snížením pravděpodobnosti, že bude vyléčen zcela bez následků.

19. Vrchní soud ve vyjádření uvedl, že právní posouzení věci odpovídá zjištěnému skutkovému stavu (především závěrům znaleckého posudku ohledně míry naděje na přežití nebo uzdravení) a stávající judikatuře.

20. Krajský soud setrval na svém závěru, že nejvýznamnější (převažující) příčinou vzniklého následku původního žalobce bylo samotné onemocnění infekcí virem *herpes simplex*. Nesprávný postup Nemocnice Přerov toto onemocnění nezpůsobil. Včasné nasazení antivirotické terapie nemůže na sto procent zaručit vyléčení pacienta bez následků. Jakkoliv bylo pozdní nasazení antivirotické terapie chybné, nemohlo se dát do přímé příčinné souvislosti s výsledným stavem pacienta.

21. První vedlejší účastnice řízení, jako právní nástupkyně Nemocnice Přerov, považuje napadená rozhodnutí za správná a souladná s aktuální judikaturou (rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2376/2021). V souladu s uvedeným rozsudkem nelze první vedlejší účastnici řízení jako poskytovatele zdravotní péče zavázat k povinnosti hradit újmu na zdraví pouze na základě tzv. teorie ztráty šance, tj. bez dostatečně zřejmé příčinné souvislosti. Byť tedy nebyl postup Nemocnice Přerov spočívající v pozdním nasazení antivirotické terapie hodnocen jako *lege artis*, nejvýznamnější příčinou poškození původního žalobce byla vlastní infekce virem *herpes simplex*. I včasné nasazení léčby by nemohlo stoprocentně zaručit vyléčení nemocného bez následků. Namítali-li stěžovatelé porušení zásady legitimního očekávání v souvislosti se závěry o možné satisfakci stěžovatelů vyplývajících z kasačního usnesení vrchního soudu ze dne 1. 2. 2022 č. j. 1 Co 18/2021-659, je třeba poukázat na to, že tento rozsudek byl vydán ještě před rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2376/2021 a mohl být aplikován až následně krajským soudem v ústavní stížnosti napadeném rozsudku. Tyto závěry platí i pro argumentaci stěžovatelů týkající se přechodu nároku na zaplacení přiměřeného zadostiučinění za zásah do osobnostních práv na ně jako na dědice původního žalobce. Uvedený rozsudek Nejvyššího soudu byl vydán v návaznosti na stěžovateli odkazovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3416/20 a v něm obsažené konstatování, že bylo porušeno právo na zákonného soudce, k němuž došlo v důsledku nepředložení věci senátem Nejvyššího soudu velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia v otázce zaujetí odlišného stanoviska k aplikaci doktríny ztráty šance. V kontextu závěrů obsažených v rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu jsou stěžovatelé rovněž v postavení tzv. druhotných obětí, na něž nárok původního žalobce nepřešel.

22. Druhá vedlejší účastnice řízení považuje napadená rozhodnutí za správná. Argumentace stěžovatelů k porušení práva na soudní ochranu v důsledku průtahů v řízení nemá s předmětem tohoto řízení nic společného. Co se týče polemiky se závěry ohledně příčinné souvislosti, stěžovatelé pouze opakují svoji argumentaci, která již byla obecnými soudy zodpovězena. Závěry o existenci příčinné souvislosti považuje druhá vedlejší účastnice řízení za správné. Existence příčinné souvislosti musí být prokázána s vysokou mírou pravděpodobnosti a musí jít o příčinu převažující, kdy nestačí pouhá naděje na vyléčení. Za nedůvodnou považuje i argumentaci týkající se přechodu nároků za ztrátu šance na stěžovatele. K poskytnutí náhrady za ztrátu šance se stěžovatelé vyjádřili až v závěrečné fázi soudního řízení.

23. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků a vedlejších účastnic řízení stěžovatelům k replice. Vzhledem k tomu, že vyjádření nepřináší nic nového, stěžovatelé pouze zopakovali, že v řízení o ústavní stížnosti půjde o řešení otázky příčinné souvislosti, když mají za to, že převažující příčinou nebylo onemocnění samotné, nýbrž péče neposkytnutá

lege artis, jakož i otázka přechodu nároku původního žalobce vyplývající ze zásahu do jeho osobnostních práv na stěžovatele.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

24. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž byla vydána soudní rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V.

Upuštění od ústního jednání

25. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání. Dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaného soudního spisu krajského soudu sp. zn. 23 C 99/2008 a z podání účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VI.

Vlastní hodnocení Ústavního soudu

26. Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy soudů [čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] a nepřisluší mu výkon dozoru nad jejich rozhodovací činností. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

VI a) Obecná východiska ústavněprávního přezkumu

27. Ústavní úprava základních práv a svobod prozařuje celým právním řádem, a to včetně oblastí práva soukromého. Povinností orgánů veřejné moci je vykládat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod, což pro soudy výslovně vyplývá z čl. 4 Ústavy [srov. nález ze dne 31. 8. 2015 sp. zn. II. ÚS 1287/14 (N 159/78 SbNU 401)]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze pomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ale je v něm třeba vždy nalézat i zásady uznávané demokratickými právními státy [srov. nález ze dne 7. 5. 2009 sp. zn. I. ÚS 523/07 (N 113/53 SbNU 409)]. Obecné soudy jsou povinny zajistit, aby v procesu před nimi a v jejich výkladu a aplikaci podústavního práva byla vždy přítomna spravedlnost [nález ze dne 16. 10. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 16/12 (N 174/67 SbNU 115)].

28. V nálezu ze dne 9. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2379/08 (N 157/54 SbNU 33; zejména body 10 až 12) Ústavní soud vyslovil, že zdraví je součástí fyzické integrity člověka a jako takové je chráněno čl. 7 odst. 1 Listiny, chránícím nedotknutelnost osoby a její

soukromí, resp. čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), chránícím soukromý život. Ustanovení čl. 7 Listiny je rozvinutím ustanovení o právu na život (čl. 6 Listiny), se zřejmým důrazem na to, zajistit ochranu člověka v běhu jeho života i po fyzické stránce. U práva na nedotknutelnost osoby a soukromí se tedy jedná o právo bezprostřední a působící přímo napříč celým právním řádem. Pokud soudy odeprou stěžovateli právo na soudní ochranu práva na zdraví bez ústavně akceptovatelného důvodu, poruší tím základní právo stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 7 odst. 1 Listiny.

29. Respektování soukromého života musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi, když součástí soukromého života je též život rodinný, zahrnující i vztahy mezi blízkými příbuznými, zejména vztahy sociální a morální [srov. náleze ze dne 1. 3. 2000 sp. zn. II. ÚS 517/99 (N 32/17 SbNU 229)]. Rodinný život zahrnuje kromě jiného vztahy mezi nejbližšími rodinnými příslušníky (dětmi, rodiči, prarodiči) a protiprávní narušení těchto rodinných vztahů představuje neoprávněný zásah do práva na soukromý a rodinný život fyzické osoby.

30. Součástí ústavní ochrany soukromého a rodinného života (podle čl. 10 odst. 2 Listiny) je právo na přiměřeně vysoké finanční zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jehož výše musí dostatečně odrážet intenzitu zásahu do uvedených práv. Základním a určujícím hlediskem pro stanovení konkrétního způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění musí být hledisko závažnosti a intenzity zásahu do práv náležejících do intimní sféry soukromého života jednotlivce, dotýkající se samé podstaty lidství a lidské důstojnosti, který je s ohledem na její význam nezbytné vnímat jako zásah nejcitlivější a nejzávažnější [srov. náleze ze dne 6. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 1586/09 (N 43/64 SbNU 491)].

31. V již zmiňovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 3416/20 Ústavní soud zdůraznil, že by měl být aplikován takový přístup k odpovědnosti za pochybení ve zdravotní péči, který nejlépe zajistí, aby zdravotnická zařízení poskytovala své služby na co nejvyšší úrovni, a v případě, že dojde k pochybení, měla snahu o zavedení takových systémových opatření a kontrolních mechanismů, aby dalším pochybením ve své činnosti zabránila. V tomto nálezu Ústavní soud vyzval obecné soudy k nalezení řešení, které by poskytovalo adekvátní ochranu pacientům. Každopádně Ústavní soud akcentoval preventivní působení práva (včetně ústavních předpisů jako čl. 31 Listiny) a zdůraznil rovněž, že *„čím důslednější právní ochrana pacientů bude, tím větší bude mít zdravotnické zařízení snahu chyby eliminovat, přinejmenším proto, že se jim to ‚vyplatí‘ i z finančního hlediska. Současně je třeba vzít v úvahu, že kontraproduktivním řešením může být zavedení drakonického ‚trestání‘ za jakékoliv pochybení zdravotnického zařízení, i když by nemohlo reálně ovlivnit zdraví pacienta.“*

VI b) Vztažení obecných východisek na posuzovanou věc

32. Stěžovatelé napadají rozhodnutí, jimiž nebylo vyhověno žalobě na peněžitou náhradu za zásah do práva na zdraví a dalších osobnostních práv původního žalobce ve smyslu § 11 a 13 obč. zák. Stěžovatelé nastolují především otázku, zda mezi postupem Nemocnice Přerov a vzniklou újmou existovala příčinná souvislost a zda přešel nárok původního žalobce vyplývající z jeho osobnostních práv na stěžovatele. Je zřejmé, že v medicínsko-právních sporech obdobného charakteru je prokázání příčinné souvislosti mezi porušením právní povinnosti lékaře (zdravotnického zařízení) a újmou na zdraví (poškozeného) stěžejní. Právě otázka prokázání příčinné souvislosti a míry

zavinění za újmu na zdraví prolíná celým řízením a je nosným tématem, na němž jsou postavena rozhodnutí obecných soudů. Vedle toho celým řízením rezonovala, třebaže nikdy nevystupovala do popředí, otázka odpovědnosti zdravotnického zařízení za nesprávný lékařský postup v souvislosti s újmou také na dalších osobnostních právech původního žalobce, resp. nyní stěžovatelů jako právních nástupců původního žalobce, konkrétně práva na život, soukromí a na lidskou důstojnost.

33. Ústavní soud předně oceňuje již v minulosti uskutečněnou změnu v přístupu Nejvyššího soudu k dané problematice, a to jednak v otázce, že porušení povinnosti poskytovatele zdravotní péče postupovat tzv. *lege artis* může být zásahem do osobnostních práv pacienta odčinitelným i přiměřeným zadostiučiněním (k tomu např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3332/2020), tak i v otázce prokazování míry příčinné souvislosti mezi protiprávním postupem lékaře (zdravotnického zařízení) a vzniklou újmou (odklon od požadavku na prokázání stoprocentní příčinné souvislosti a přechod k prokázání příčiny převažující).

34. Co se týče možného zásahu do osobnostních práv, Nejvyšší soud již v rozhodnutí ze dne 27. 9. 2017 sp. zn. 30 Cdo 41/2017 v souladu s právním názorem Ústavního soudu vysloveným v nálezu ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. III. ÚS 3067/13 (N 247/83 SbNU 855) začal prosazovat zásadu, podle níž pro úspěšné uplatnění práva na ochranu osobnosti není vyžadováno vyvolání konkrétních následků, ale postačí, že zásah byl objektivně způsobilý narušit nebo alespoň ohrozit práva chráněná v § 11 obč. zák. Neposkytne-li tedy lékař zdravotní službu na náležité odborné úrovni a současně sníží pacientovu šanci na přežití (uzdravení), představuje tato skutečnost zásah do osobnostních práv pacienta, což dostačuje k úspěšnému uplatnění práv na ochranu osobnosti. Nelze-li prokázat příčinnou souvislost mezi protiprávním postupem lékaře (zdravotnického zařízení) a vzniklou újmou, je možné se domáhat nároků v důsledku zásahu do osobnostních práv.

35. Obecné soudy se zabývaly velmi podrobně otázkou příčinné souvislosti mezi nesprávným postupem zdravotnického zařízení a vzniklým následkem (újmou na zdraví). K zodpovězení otázky, do jaké míry byl postup *non lege artis* příčinou následku na zdraví původního žalobce, byl pořízen znalecký posudek, který mj. zodpovídal otázku, jaké mohou být následky onemocnění herpetickou encefalitidou, i při včasném nasazení léčby (při prvních příznacích). Z něj vyplynulo, že i včasné nasazení správné léčby (antivirotické terapie) by nemohlo stoprocentně zaručit vyléčení pacienta bez následků, tedy konkrétněji, že při léčbě antivirotiky nemoc překoná bez následků čtyřicet pět až šedesát tři procent ze všech nemocných. Ve znaleckém posudku výslovně stojí, že včasné nasazení léčby (do 5 dnů od prvních příznaků onemocnění) zvyšuje šanci na přežití na devadesát procent, ale neurologické následky mohou být i tak až u třiceti až padesáti procent přeživších (viz č. l. 533 vyžádaného spisu). Na základě těchto závěrů obecné soudy dovodily, že nesprávný postup Nemocnice Přerov nebyl převažující příčinou újmy na zdraví původního žalobce.

36. Postup *non lege artis* na straně Nemocnice Přerov je v tuto chvíli nesporný, otázkou zůstává, zda tento postup zapříčinil stav původního žalobce a vedl k zásahu do jeho osobnostních práv. Vychází-li Ústavní soud z pojetí příčinné souvislosti tak, jak ji vymezil sám Nejvyšší soud pro otázky medicínských sporů, pak poskytovatel zdravotní péče neodpovídá za nesprávně stanovenou diagnózu či jiný postup tzv. *non lege artis* (tj. protiprávní jednání), jestliže zdravotní stav pacienta byl takový, že ani řádně zvolený postup při léčbě by trvalému poškození jeho zdraví při obvyklém chodu věcí nezabránil

(např. opakovaně zmiňovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3332/2020 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2011 sp. zn. 25 Cdo 1778/2009). V poměrech této věci se však obecné soudy, včetně Nejvyššího soudu, tohoto pojetí nedržely. Zkoumaly, zda mohl původní žalobce dosáhnout plného vyléčení i při správně a včas ordinované léčbě, tedy správným postupem. S ohledem na nízké procento úplného vyléčení dospěly k závěru, že nikoliv, a proto konstatovaly, že mezi nesprávným postupem a újmou na zdraví původního žalobce není příčinná souvislost a žalobu na náhradu újmy způsobenou zásahem do osobnostního práva původního žalobce na zdraví zamítly. Soudy věc ovšem posuzovaly „z opačného konce“. Otázkou, kterou si měly soudy klást, nebylo, zda mohl původní žalobce dosáhnout úplného vyléčení, ale v jakém zdravotním stavu mohl původní žalobce být, pokud by jeho léčba byla zahájena správně a včas. Obecné soudy pominuly, že kritériem pro určení příčinné souvislosti mezi pochybením Nemocnice Přerov a skutečným zdravotním stavem původního žalobce je zdravotní stav původního žalobce, kterého mohl s dostatečnou pravděpodobností dosáhnout při včasné nasazení správné léčby. Pouze pokud by i při řádně zvoleném postupu nebylo možné s dostatečnou určitostí a mírou pravděpodobnosti (tak jak tuto pravděpodobnost pro příčinnou souvislost při medicínských sporech vymezil Nejvyšší soud) předpokládat, že by stav původního žalobce byl jiný, lepší, lze uzavřít, že mezi pochybením Nemocnice Přerov a zdravotním stavem původního žalobce není příčinná souvislost. Obecné soudy se tedy měly ptát a měly posuzovat, zda je s vysokou mírou pravděpodobné a očekávané, že by i při správné léčbě původní žalobce skončil, zjednodušeně řečeno, ve vegetativním stavu.

37. Není prokázáno ani vyvráceno, že správná a včasná léčba mohla přispět k tomu, aby původní žalobce neupadl do vegetativního stavu s nutností trvalé hospitalizace v zařízení sociální péče. Právě tyto aspekty měly být zohledněny, resp. k těmto aspektům mělo směřovat dokazování obecných soudů, a na základě toho měly soudy posuzovat nároky původního žalobce a stěžovatelů. To však neučinily a tímto postupem soudy odepřely stěžovatelům soudní ochranu.

38. S Nejvyšším soudem lze souhlasit, že možnost práva na satisfakci za zásah do osobnostních práv spočívající v tom, že pacientu (původnímu žalobci) nebyla poskytnuta péče na náležité úrovni a v důsledku toho byl připraven o šanci na vyléčení, nebyla předmětem řízení zahájeného původním žalobcem. Nicméně nárok na přiměřené zadostiučinění za porušená jiná osobnostní práva, kromě práva na zdraví, předmětem řízení zřetelně byl. Původní žalobce svoji žalobu založil nejen na tom, že mu nesprávným lékařským postupem byla způsobena újma na zdraví a domáhal se náhrady újmy za zásah do tohoto svého základního práva, nýbrž i na tvrzení, že v důsledku pochybení Nemocnice Přerov došlo ke zcela zásadnímu zásahu i do jeho jiných osobnostních práv, z nichž mu zůstalo zachováno pouze právo na život samotný (viz č. 1. 4 vyžádaného spisu). Výslovně uváděl, že kromě práva na zdraví bylo v důsledku pochybení na straně Nemocnice Přerov porušeno i právo na lidskou důstojnost, rodinný život a ochranu soukromí. Opakoval, že z realizace těchto práv neměl žádný prospěch. Myšlenky týkající se zásahu do osobnostních práv rozvinul dále v podání ze dne 19. 6. 2012 (č. 1. 152 a násl.). Zdůraznil, že zcela ztratil příležitost žít a rozvíjet svůj soukromý a rodinný život, prožívat zážitky, tedy realizovat dynamickou složku své osobnosti. Vzhledem k rozsahu postižení nemohl být ani v péči rodičů, nemohl si ani vybrat místo, kde bude žít, jak a s kým, byl odkázán na trvalou nemocniční péči. Krajský a vrchní soud se však touto otázkou a porušením těchto osobnostních práv vůbec nezabývaly, jelikož nesprávně

přistoupily k posouzení otázky příčinné souvislosti mezi chybným postupem Nemocnice Přerov a výsledným zdravotním stavem původního žalobce.

39. Nejvyšší soud proto v napadeném rozhodnutí nesprávně uvedl, že nárok původního žalobce na zadostiučinění za zásah do jeho (jiných) osobnostních práv nebyl předmětem tohoto řízení (viz str. 6 napadeného usnesení). V návaznosti na to ještě doplnil, že v předchozím usnesení sp. zn. 25 Cdo 2983/2021 nevyslovil a ani nemohl vyslovit, že by snad na stěžovatele jako na dědice přešly veškeré nároky ze zásahů do osobnostních práv původní žalované (pozn. myšleno patrně původního žalobce), pouze projednávaný nárok na zásah spočívající v utrpěné újmě. Tento závěr nekoresponduje s tím, co Nejvyšší soud vyslovil v předchozím usnesení sp. zn. 25 Cdo 2983/2021 v téže věci, v němž uvedl, že jde o zásah do všech osobnostních práv, k němuž došlo poškozením zdraví původního žalobce a tato práva náleží do pozůstalosti (viz čtvrtý odstavec od konce usnesení sp. zn. 25 Cdo 2983/2021). Tímto postupem zasáhl Nejvyšší soud do práva stěžovatelů na soudní ochranu, a to včetně legitimního očekávání stěžovatelů, pokud jde o konstantnost již jednou vysloveného právního názoru na tutéž otázku v téže věci.

40. Ústavní soud přistoupil ke zrušení všech ústavní stížností napadených rozhodnutí. Na obecných soudech bude, aby se v kontextu výše uvedeného zabývaly tím, zda lze dospět k závěru o naplnění příčinné souvislosti mezi nesprávným lékařským postupem Nemocnice Přerov a tím, do jakého zdravotního stavu upadl původní žalobce, a rozhodly o nároku na zadostiučinění za zásah do všech stěžovateli uváděných osobnostních práv.

VII. Závěr

41. Ústavní soud dospěl k závěru, že Nejvyšší soud, vrchní soud a krajský soud napadenými rozhodnutími porušil právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť jimi provedený výklad vedl ke zjevné nespravedlnosti.

42. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud stěžovatelům vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 13. listopadu 2024

Daniela Zemanová
předsedkyně senátu